

27 159

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enkele andere wetten in verband met de strafbaarstelling van het witwassen van opbrengsten van misdrijven

NADERE MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 12 november 2001

Verheugd heb ik kennisgenomen van de door de leden van de CDA-fractie uitgesproken waardering voor de beantwoording van hun vragen in de memorie van antwoord. Slechts op enkele punten gaf de memorie van antwoord voor deze leden nog aanleiding tot het stellen van nadere vragen. In deze nadere memorie van antwoord zal ik trachten deze vragen zo volledig mogelijk te beantwoorden.

De leden van de CDA-fractie benadrukten als gronden voor de invoering van een apart witwasdelict enerzijds de mogelijkheid van optreden tegen witwassen met het oog op de bescherming van de integriteit van het financiële en economische verkeer en anderzijds de verkrijging van informatie die kan leiden tot de aanpak van onder andere georganiseerde criminaliteit. In het licht van deze gronden vroegen deze leden mij nog eens nader in te gaan op het voorbeeld van de museumconservator die een kunstwerk steelt, het verkoopt en het geld in een casino had witgewassen. Gevolg gevend aan dit verzoek, merk ik het volgende op. De handelwijze van de museumdirecteur, zoals geschetst in het voorbeeld, heeft tot gevolg dat het zicht op de bron waarvan zijn geld afkomstig is, wordt versluierd. Voorts worden de opbrengsten van het misdadig handelen in het reguliere financiële stelsel gebracht, hetgeen als een inbreuk op de integriteit van het financiële en economische verkeer moet worden aangemerkt. In het voorbeeld kunnen verder weinig aanknopingspunten worden gevonden om op grond daarvan aan te nemen dat door strafrechtelijk optreden tegen de museumdirecteur ook informatie wordt verkregen die kan leiden tot de aanpak van onder andere georganiseerde criminaliteit. Dit zou bijvoorbeeld anders kunnen liggen indien blijkt dat de verdachte op basis van adviezen van bepaalde personen is overgegaan tot de gekozen witwasconstructie en voorts naar voren komt dat deze «adviserende personen» hun diensten ook verlenen aan criminele groeperingen. Overigens zou ik op deze plaats willen beklemtonen dat onderhavig voorstel tot de invoering van een apart witwasdelict op meer dan de hiervoor aangehaalde gronden berust. Zo wordt met de zelfstandige strafbaarstelling van het witwassen uitdrukking gegeven aan de eigen aard van het witwassen en het belang van een aparte aanpak daarvan, zal de heler-steler-regel geen belemmeringen opleveren, wordt nauwer dan voorheen aangesloten bij de internationale

omschrijvingen van het witwassen en zal de samenwerking in het kader van de internationale rechtshulp worden vergemakkelijkt met landen die ook een aparte strafbaarstelling inzake witwassen kennen.

De leden van de fractie van het CDA brachten voorts in herinnering het door mij ingenomen standpunt over de wijze waarop in de praktijk toepassing zal worden gegeven aan de voorgestelde strafbaarstelling. Daarover heb ik onder meer opgemerkt ook de ervaringen in de praktijk te willen afwachten. Ik kan daaraan overigens toevoegen alle vertrouwen in de prudentie van de officier van justitie te hebben waar het gaat om de keuze welk feit hij ten laste legt. Uiteraard zijn daarvoor telkens richtinggevend de feiten en omstandigheden van het concrete geval. Met voorgaande en eerdere opmerkingen heb ik overigens niet de indruk willen wekken aan het wetsvoorstel een zeker experimenteel karakter toe te kennen. Veeleer heb ik willen verduidelijken dat de mate waarin in de praktijk daadwerkelijk gebruik gemaakt zal worden van de nieuwe strafbaarstellingen, ook in verhouding tot de bestaande helingbepalingen, thans nog niet precies is aan te geven. Dat geldt overigens niet alleen voor dit wetsvoorstel, maar voor elk voorstel tot invoering van een nieuwe strafbepaling.

De leden van de fractie van het CDA vroegen mij ook of ik voornemens ben op enige termijn de werking van de wet te evalueren. Deze vraag kan ik in zoverre bevestigend beantwoorden dat de effectiviteit van deze wetgeving in de toekomst, net als de overige wettelijke en beleidsmatige maatregelen ter bestrijding van het witwassen, zal worden geëvalueerd in het kader van de FATF-landenexamens waaraan ook Nederland geregeld als lid van de FATF wordt onderworpen.

In antwoord op de vraag van de leden van de CDA-fractie over de strekking van de adviezen over het ontwerp van het wetsvoorstel kan ik deze leden bevestigen dat in deze adviezen niet expliciet is gepleit voor het strafbaar stellen van schuldwitwassen. De volgorde was aldus, dat ik naar aanleiding van de opmerkingen in de commentaren over het ontwerp van dit voorstel omtrent de onduidelijkheid van de oorspronkelijke omschrijving «een voorwerp dat kennelijk – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf» besloten heb tot het opnemen van een aparte strafbaarstelling betreffende schuldwitwassen.

Deze leden vroegen verder of in andere lidstaten van de Europese Unie, respectievelijk van de Raad van Europa, schuldwitwassen afzonderlijk strafbaar is gesteld. In de ons omringende landen is daarvan sprake in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Ook in Ierland is schuldwitwassen apart strafbaar gesteld. In Frankrijk is zulks niet het geval, terwijl ten aanzien van de Belgische strafbepaling gesteld kan worden dat deze het schuldwitwassen dicht benadert, aangezien op grond van feitelijke vermoedens kan worden bewezen dat de verdachte de oorsprong «moest kennen».

Eveneens betrekking hebbend op schuldwitwassen vroegen de leden van de CDA-fractie of met deze strafbaarstelling in de toekomst kan worden uitgesloten dat een beroep op afwezigheid van alle schuld (avas) aan de orde kan komen.

Een beroep op de ongeschreven strafuitsluitingsgrond avas leent zich met name in de gevallen waarin in de delictsomschrijving een schuldverband in de vorm van voor strafbaarheid vereist opzet of culpa ontbreekt.

Wanneer culpa wel in de delictsomschrijving is opgenomen, zoals bij de hier voorgestelde strafbaarstelling, zal ingeval sprake is van een persoon die redelijkerwijs niet kon weten met crimineel geld van doen te hebben bewezenverklaring van culpa reeds in de weg staan aan een veroordeling. Betrokkene zal in dat geval worden vrijgesproken zonder dat het beroep op een schulduitsluitingsgrond aan de orde behoeft te komen. Dit betekent overigens niet dat zich in de praktijk geen situaties kunnen

voordoeden waarbij in het kader van een strafzaak ter zake van schuldwitwassen een beroep op avas wordt gedaan, ook al omdat het geheel aan de verdachte of diens raadsman is om te bepalen in welke vorm feiten en omstandigheden naar voren worden gebracht die naar de mening van de verdediging als verontschuldigend moeten worden aangemerkt.

De leden van de CDA-fractie stelden voorts nog enkele vragen die verband houden met de voorgestelde strafmaat voor het misdrijf witwassen. Deze leden brachten in herinnering mijn eerdere opmerking over het feit dat het strafmaximum hoger zal zijn naarmate de bestanddelen een laakbaarder gedrag omschrijven. In dat verband vroegen zij zich af of gelet daarop een hoger strafmaximum voor witwassen dan voor heling niet meer in de rede ligt, omdat het bij witwassen nu eenmaal vrijwel per definitie (ook) gaat over het aantasten van de integriteit van het financieel en economisch bestel, terwijl dat van heling niet gezegd kan worden. In reactie hierop zou ik in de eerste plaats graag willen verduidelijken dat ik genoemde opmerking gemaakt heb binnen de context van de onderlinge overeenkomsten tussen de bestanddelen van witwassen en heling; in het licht van die overeenkomsten kon naar mijn mening geen rechtvaardiging gevonden worden voor een hogere strafpositie voor het misdrijf van witwassen ten opzichte van heling. Dit geldt mijns inziens evenzo wanneer de strafposities voor de delicten worden vergeleken tegen de achtergrond van de verschillen die kunnen worden onderkend waar het gaat om het door de desbetreffende strafbepalingen primair te beschermen rechtsgoed. Bij heling ligt in dat verband het zwaartepunt op het tegengaan van (profijttrekkende) gedragingen waarmee tegelijkertijd bevorderd wordt dat anderen misdrijven (blijven) plegen en bij het witwassen gaat het in het bijzonder om de bescherming van de integriteit van het financiële en economische verkeer. Met de strafmaxima voor beide delicten wordt de ernst van de inbreuken op deze rechtsgoederen ook voldoende tot uitdrukking gebracht. Daarnaast wijs ik erop dat naast deze factoren nog enkele andere een rol hebben gespeeld om te komen tot het gehanteerde strafmaximum, namelijk het faciliterende karakter van witwassen ten opzichte van het – soms met een hoger strafmaximum bedreigde – gronddelict, de redelijke verhouding van de gekozen strafposities tot die in de ons omringende landen en de redelijke verhouding van het strafmaximum tot andere vermogensdelicten zoals diefstal en verduistering.

Wat betreft de vraag van de leden van de CDA-fractie over de mogelijkheid dat de rechter bij verschillende strafmaxima zou kunnen bepalen dat hij slechts de helingbepaling zou toepassen waar ook een (van een hoger strafmaximum voorziene) witwasbepaling in aanmerking kan komen, merk ik het volgende op. Bedoelde praktijksituatie heb ik reeds in de memorie van toelichting naar voren gebracht als een argument, naast een aantal andere redenen, op grond waarvan gelijke strafmaxima voor schuldheling en schuldwitwassen wenselijk zijn. Daarbij ben ik van het gegeven uitgegaan dat een rechter geconfronteerd wordt met een feitencomplex ter zake waarvan bewezenverklaring van zowel schuldheling, als schuldwitwassen mogelijk is. Mocht het nu zo zijn dat ter zake van witwassen een hogere straf kan worden opgelegd, dan zou wellicht niet uitgesloten zijn dat de rechter in de verhouding tussen de delicten van schuldheling en witwassen een geprivilegieerde specialisrelatie aanneemt en vervolgens in verband daarmee, gelet op de feiten en omstandigheden, tot het oordeel komt dat in casu slechts een veroordeling wegens schuldheling mogelijk is. Met deze leden ben ik evenwel van mening dat het oordeel van de rechter onder die omstandigheden ook andersluidend zou kunnen zijn, onder andere in het licht van de wetsgeschiedenis. Intussen staat het, terugkijkend op de parlementaire behandeling van de onderhavige artikelen, waaronder ook de bijdrage

daaraan van de aan het woord zijnde leden, vast dat van een specialis-verhouding geen sprake is.

Onder verwijzing naar het op blz. 8 van de memorie van antwoord gegeven antwoord op de vraag over het voorbeeld van de koop van dure auto's met crimineel geld, vroegen de CDA-fractieleden wanneer een verkoper weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het geld van misdrijven afkomstig is. Een antwoord op deze vraag is in zijn algemeenheid niet te geven. Veel zal afhangen van de concrete feiten en omstandigheden van het geval. Daarbij speelt onder meer een rol de mate waarin de verkoper op de hoogte is van de achtergronden van zijn klant (is hij er bijvoorbeeld mee bekend dat de betrokkene zich veelvuldig ophoudt met criminelen of weet hij dat de klant zelf zeer regelmatig met justitie in aanraking is geweest). Een andere omstandigheid die mee kan wegen, vormt – zoals deze leden zelf reeds hebben aangegeven – een afwijkende vorm van betaling, zoals het gebruik van grote hoeveelheden contant geld. Dit betekent overigens niet dat het doen van een contante betaling zonder andere aanwijzingen voldoende redengevend kan zijn voor een vermoeden dat het desbetreffende geld van misdrijven afkomstig is. Een vergelijking is in dit verband te maken met de banken; indien deze instellingen financiële diensten verlenen die verband houden met contante bedragen aan geld, zijn zij weliswaar verplicht om ter zake van bepaalde transacties – indien onder meer sprake is van bedragen boven een bepaald bedrag – gegevens door te melden aan het meldpunt ongebruikelijke transacties, doch dit betekent niet dat in dat geval gesproken kan worden van een (strafrechtelijk) vermoeden dat deze bedragen afkomstig zijn van misdrijven. Aan de hand van krachtens de Wet melding ongebruikelijke transacties (Wet MOT) vastgestelde indicatoren worden de met deze gelden verrichte transacties als ongebruikelijk aangemerkt. Dit kan overigens weer anders liggen wanneer ten tijde van het verrichten van een transactie er meer aanwijzingen bestonden (achtergrond cliënt, verdachte omstandigheden tijdens de dienstverlening (stromannen)) waaruit behoorde te worden afgeleid dat sprake is van geld dat afkomstig is van misdrijven. Onder dergelijke omstandigheden dient een bank evenals de hierboven genoemde verkoper van dure auto's er alert op te zijn zich niet schuldig te maken aan een witwasdelict. Ik hoop met het voorgaande eveneens, mede in antwoord op gestelde vragen door de leden van de fractie van het CDA, verduidelijkt te hebben dat banken ook ingeval van aanmerkelijke onvoorzichtigheid (culpa) kunnen meewerken aan witwassen en deswege strafbaar kunnen zijn. In reactie op de vraag van de leden van de fractie van het CDA over de reikwijdte van de onderzoeksplicht van een bank, zou ik willen antwoorden dat in dit verband niet gesproken kan worden van een bepaalde onderzoeksplicht. In het algemeen geldt dat de bank niet verweten moet kunnen worden dat hij beter had behoren te weten. Ook de banken zelf zijn daarvan uiteraard doordrongen. Door de financiële instellingen wordt dan ook veel aandacht besteed aan het opstellen van adequate anti-witwasprocedures. Voorts wordt vanzelfsprekend de nodige alertheid en zorgvuldigheid bevorderd doordat de financiële instellingen op grond van de Wet MOT en de Wet identificatie bij financiële dienstverlening 1993 (WIF) gehouden zijn specifieke financiële transacties nader tegen het licht te houden teneinde te bezien of deze niet als ongebruikelijk moeten worden doorgemeld. Van een zekere onderzoeksplicht kan wel gesproken worden indien een bank aan het MOT een ongebruikelijke transactie heeft gemeld, waarover het meldpunt nadere inlichtingen wenst te verkrijgen teneinde te kunnen beoordelen of de aldus verzamelde gegevens dienen te worden doorgemeld aan de politie. In dat geval is de bank verplicht de verzochte nadere gegevens of inlichtingen te verstrekken (artikel 10, tweede lid, van de Wet MOT). In deze zin kan derhalve de vraag van de leden van de fractie van het CDA over een

onderzoeksplicht in verhouding tot de Wet MOT worden beantwoord. Wat betreft de vraag van deze leden over de relatie met de herziene Europese richtlijn witwassen kan ik deze leden tot slot medelen dat uit die richtlijn geen wijzigingen voortvloeien die strekken tot het in het leven roepen van enigerlei onderzoeksplicht voor de banken.

Met betrekking tot het wetenschapsvereiste (de bestanddelen «verhullen» of «verbergen» in artikel 420 quater in relatie tot artikel 420 bis) is in de memorie van antwoord onder andere aangegeven dat de betekenis van deze (objectieve) bestanddelen verbergen en verhullen in beide artikelen dezelfde is. In beide artikelen impliceren zij een bepaalde doelgerichtheid die betrekking heeft op de objectieve strekking van het handelen (het verbergen of verhullen) en niet op de (subjectieve) geestesgesteldheid van de dader. Onder verwijzing naar deze opmerkingen vroegen de leden van de CDA-fractie of het niet zo is dat doelgerichtheid nu juist een tot het subject gerelateerde term is en dus meer zegt over de intentie van de verdachte. Deze leden vragen of niet kleurlozer zou moeten worden gesproken over de effectiviteit van de bestanddelen verbergen en verhullen in die zin, dat het gaat om handelen dat uit zijn aard een verbergend en verhullend effect heeft. In antwoord op deze vragen merk ik het volgende op.

Bij het verhullen en verbergen gaat het inderdaad om handelingen die uit hun aard een verbergend of verhullend effect hebben; bepalend voor de strafbaarheid is het effect van het handelen. Tegen deze achtergrond moeten mijn eerdere verwijzingen naar het ondergeschikte belang van de (subjectieve) geestesgesteldheid van de dader in dit verband worden begrepen. De doelgerichtheid van het handelen kan worden afgeleid uit de objectieve strekking ervan (het verbergende of verhullende effect); niet hoeft te worden bewezen dat de verdachte het oogmerk – in strafrechtelijke zin – had om te verbergen of te verhullen. De doelgerichtheid in dit verband is derhalve in zoverre gerelateerd aan het subject (de dader) dat het hier gaat om zijn handelen met een verbergend en verhullend effect.

Tot slot stelden deze leden nog een vraag over het in de memorie van antwoord gegeven voorbeeld ter verduidelijking van de reikwijdte van het begrip «het voorhanden hebben van een voorwerp» in de voorgestelde strafbaarstellingen. Het voorbeeld betrof de situatie van de bezitter van een luxueus plezierjacht die dit verkoopt aan een crimineel, terwijl hij zelf de houder ervan blijft. De CDA-fractieleden merkten over dit voorbeeld op dat naar hun oordeel een en ander impliceert dat bij afwezigheid ten tijde van het sluiten van de koopovereenkomst van enige wetenschap van de verkoper die vervolgens houder wordt van het plezierjacht deze zich toch schuldig maakt aan het strafbare feit van witwassen, ook als hij pas later erachter komt, dat de prijsbetaling is geschied met geld dat uit een strafbaar feit is verkregen. In reactie hierop zou ik willen verduidelijken dat voor de strafbaarheid van het «voorhanden hebben van een voorwerp» vereist is dat de betrokkene weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat dit voorwerp afkomstig is uit enig misdrijf. In de situatie zoals door deze leden geschetst, zal daarvan pas sprake zijn op het moment waarop de houder van het plezierjacht op enigerlei wijze informatie verkrijgt over de herkomst van het geld waarmee het plezierjacht is aangeschaft op grond waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat deze verband houdt met het plegen van misdrijven. Dit moment kan zich voordoen ten tijde van de koopovereenkomst maar uiteraard ook later. Laat de betrokkene onder de laatstgenoemde omstandigheden de situatie voortduren (en wordt derhalve het inschakelen van politie en justitie achterwege gelaten), dan maakt hij zich schuldig aan het strafbare feit van witwassen. In dat geval doen de motieven van de verdachte waar het gaat om het laten voortduren van de situatie in beginsel niet meer ter zake. In het voorhanden hebben van een voorwerp waarvan men weet of

redelijkerwijs moet vermoeden dat deze afkomstig is uit enig misdrijf, ligt het laakbare besloten, ongeacht of dit nu uit geldelijke motieven in de zin van winstbejag is of bijvoorbeeld enkel en alleen omdat men behulpzaam wil blijven bij het verhullen of verbergen van de werkelijke herkomst van het voorwerp.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals